

č) Slovnica našteva pridevniške, samostalniške in števniške prilastke. Števniški (292) pa seveda niso posebna kategorija, saj so glavni števnik od ena do štiri, vrstilni, ločilni in množilni števnik pridevniški, glavni števnik od pet dalje pa »so v imenovalniku in tožilniku edninski samostalniki srednjega spola in se vežejo s prilastkom v roditeljskem« (158), kar je v pojasnilu na strani 292 pomanjkljivo, v ostalih sklonih pa spet pridevniški.

Z enako pravico kot števnik bi morali obravnavati potem še zaimke, prislovi in nedoločnice, kar je sicer slovnica opravila med pridevniškimi in samostalniškimi prilastki, naslov pa ne bi smel biti »števniški prilastki«, ampak »števnik kot prilastki in prilastki ob števnikih«.

Teh nekaj opomb sem napisal, ker sem zadeval ob ta vprašanja pri primerjanju obeh izdaj slovnice in jezikovnih vadnic, ki nam rabijo pri srednješolskem pouku, ne bi pa hotel apodiktčno uveljavljati novih definicij in obrazložitev. Opombe naj bi bile le povod za nadaljnje premišljanje. *Boris Misja*

TAM GORI ZA HRAMOM

Ob petdesetletnici svojega soustanovitelja pisatelja Antona Ingoliča je mariborska založba izdala izbor iz njegovih predvojnih črtic in novel.* Urednik knjige Mitja Mejak je odbral le značilnejše od njih, avtor pa jih je pregledal in rahlo popravil. Med ponatisnjenimi krajšimi teksti so nekateri še danes tolikanj vredni, da bi bilo škoda, če bi ostali povojnemu rodu dostopni le med platnicami Ljubljanskega Zvona in Obzorij.

Predvojnega Ingoličevega umetništva kajpada še zdaleč ni mogoče do kraja spoznati in vrednotiti zgolj po teh krajših sestavkih, ki so večkrat samo izhodišče za njegove povesti in romane (n. pr. Splavar, Tam gori za hramom, Likof in Zeja). So pa te novele in črtice važna dopolnitvena prvina njegovega umetniškega portreta, ker v ožjem smislu razkrivajo vso urejenost njegove umetniške narave: snovno in tematično uperjenost, idejno usmerjenost in oblikovno metodo in zmogljivost.

Prizorišče življenjskih zgodb, zbranih v tej knjigi, je Dravsko polje s Halozami. Te zgodbe in njih nosilci kažejo pokrajinske socialne in deloma nanje vezane psihološke značilnosti, hkrati pa so organski del splošnega slovenskega socialnega razvoja pred vojno. Gospodarske razmere v Halozah, kakor jih je opisal Franc Zgeč v Sodobnosti (1935—1936), so povzročile huda socialna nasprotja, ki so nagrmadila pred Ingoliča kopico duhovnih problemov obubožanega viničarskega stanu in njegovih gospodarjev. V zavesti haloških viničarjev in kočarjev je odkril pisatelj življenjsko brezperspektivnost, obup in brezmočno vdanost v njih do skrajnosti podrejeni gospodarski položaj, med gospodarji pa poleg izrabljanja še narodnostno renegatstvo in hitlerjanstvo, ki si je znalo pridobiti del mlačne, na osebno ugodje in korist obrnjene trgovske in uradniške plasti. V enakšnem nasprotju se je trla tudi vas na Dravskem polju: nasproti hlapcem, deklam in propadajočemu malemu kmetu in obrtniku, tedaj tisti plasti, ki je bila ali že izkoreninjena ali pa je šele drsela v gospodarski propad in jo je predvojna prezadolžena slovenska vas številčno vedno bolj množila, se postavlja v novelah in črticah trden podravskega kmeta, ki se poskuša obdržati na spolzkem liberalnem ekonomskem položaju.

Takšen izbor snovi, še bolj pa idejni pristop k njej in razvit čut za posameznikovo družbeno usodo so uvrstili Ingoliča pred vojno med znane slovenske socialne realiste, med tiste, ki so brez pristranskega patosa in brezplodnega sentimentalizma opisovali temne in svetle prvine vaškega življenja v vsej njegovi materialni, vnanji, in individualno psihološki pojavnosti. Niso samo materialne razmere tiste, ki premetavajo Ingoličeve ljudi v teh novelah in črticah, čeprav mu je uspelo pokazati njihovo oblikovalno moč glede individualne človeške morale in dejavnosti. Tu sta še erotika in ne nazadnje alkohol, ki rišeta brazde v duševnost njegovih ljudi, upogibata in rahljata značaje in jih ženeta v pogubo. Z oblikovanjem takih pijači vdanih oseb je poudaril Ingolič individu-

alno vzročnost gospodarskega propadanja (Likof, Nezgoda Jurja Tementa) in druge moralne okvare ljudi. Pri tem še zdaleč ne zbuja vtisa, da želi karkoli urejati; s stvarnostjo se spopada nereformatorsko in vseeno mu je, kam bo strast človeka naplavila. Samo kadar gre za socialne krivice (Žeja, Tam gori za hramom), se vzpne iz njega občuten upór. Tako se bori samo zoper eno strast: zoper socialno tlačenje in podrejanje drugih. Tudi ljubezen si koplje pri njem največkrat povsem svojevoljno strugo. Ingolič kakor da v tej knjigi ne pozna ljubezni, ki gradi in ustvarja žlahtne vezi med ljudmi, pač pa večinoma le tako, ki ruši; samo v umetniško ponesrečeni noveli Prepovedana ljubezen je to čustvo rahlo konstruktivno. Največkrat pa mu je ljubezen nesreča in prevara, podel račun (Nezgoda Jurja Tementa), žalitev, posmeh in zaničevanje (Zebica), strast, ki požene človeka v zločin (Prvi sneg), enako grozotna med kočarji in med kmeti, enako mučna in goljufiva.

Ingolič kljub svojemu skrajnemu realizmu in prav takšnemu deziluzionizmu ni zabredel v pesimizem. Res je, da je opazil v svojih ljudeh skoraj več teme kot svetlobe, da ljubi teme z roba življenja, kjer ljudje socialno ali moralno propadajo. Vendar je med njegovimi hlapi, deklami in kočarji pa celo v viničarski koči nekaj svetlobe, nekaj upanja in močnega hrepenenja, nekaj hotenja po doživetju trenutka, ko bi tudi Zebica, stari Trčko pa recimo Brenkov Matija občutili, da je lepo biti človek. V Trčku, Zebici, splavarju Vitužniku in podobnih Ingoličevih protagonistih jernejevske usode bi zaman iskali Jernejeve upornosti. Vendar pa je pretresljivi krik umirajočega Trčka: »Prinesi mi vina, vina tiste sorte, ki sem jo zasadil, obrezal in poškrpil« (v črtici Žeja) umetniško zelo uspela simbolizacija v predvojnih socialnih odnosih še nedokončane Jernejeve pravde.

Kakor nas pisateljev stvarni humanistični cilj v tej ali oni črtici in noveli osvoji, pa slabi njih umetniško moč ponekod dokaj reportažno (Splavar, Tam gori za hramom) ali drugače pomanjkljivo oblikovanje. Četudi so črtice in novele sorazmerno kratke po obsegu, jim v glavnem manjka pripovedna zgoščenost. Večinoma Ingolič preveč popisuje in posreduje, namesto da bi nazorno oblikoval; od tod kopičenje dokumentacije in prevladovanje zunanjega procesa nad notranjim, od tod tudi večkrat dolgoveznost in razvlečenost. V noveli Prepovedana ljubezen, ki je pač najslabši del te knjige, postranski motivi skorajda povsem zaduše osrednjega, pač zavoljo pretirane dokumentacije družbenega sistema in slikanja človeških spačkov, ob katere zadeva mlada učiteljica. Od zunaj vneseni rekvizit v noveli Prvi sneg in prenos morilske krivde na človeka zunaj erotičnega trikota jemljeta tej noveli dramatičnost in zbujaata narejenost. Dokaj neprijeten tehnični odmev slabe slovenske proletarske literature okrog leta 1930 se čuti v noveli Tam gori za hramom; kopičenje samih negativnih lastnosti v nacionalnem renegatu, hitlerjancu in izkoriščevalcu je morebiti le nekoliko pristranska tipizacija, kakor je tudi starkina smrt na hišnem pragu kaj malo umetniško prepričljiva. V notranji zgradbi je nekoliko problematična tudi novela Likof: prvič zato, ker Jusufka ni izdelana dosledno, drugič pa zato, ker si je pisatelj preveč prizadeval prikazati, kako kočarica že kar hote in načrtno propada, četudi ni za to zadostnega psihološkega ali objektivnega razloga. Navedenih pomanjkljivosti pa ne čutimo v novelah Zebica in Ugasle oči pa v črtici Žeja; zato jih upravičeno lahko štejemo med umetniško najbolj dognane strani v tej knjigi.

Ingoličev dialog ustreza obzorju in duhovnemu prizadevanju oseb, prav tako jezikovno gradivo v pripovednem delu temam in motivom; to gradivo je neznatno poživljeno tudi z narečnimi izrazi. Metaforično in figuralno pa njegov slog ni niti pisan niti bogat. Pri podrobnejšem razboru Ingoličeve dikcije in kontrastiranja se bo najbrž razkrilo neko razmerje med njim in Prežihovim Vorancem, zakaž opazna so znamenja (uvodni odstavek v Prekrižanih računih, v Žeji in še kje), ki pričajo, da se naš pisatelj pred vojno ni mogel povsem odtegniti vplivni sili koroškega monumentalnega oblikovalca.

Literarni pomen knjige Tam gori za hramom je predvsem v tem, da nas znova opozarja na vrednote slovenskega socialnega realizma tridesetih let. Zbirka dokazuje, kako lahko ustvari umetnine, ki prežive svoj čas, proizaist, ki je dovolj občutljiv za individualni človeški svet in za tiste objektivne družbene silnice, ki napolnjujejo ta svet s svojo neizogibno vsebino.

Franč Zadravec